

Kisebbségek Európában: északi frízek, németországi dánok és dániai németek

KÖLLŐ KATALIN

Vajon kaphatnának-e a magyar igazolványhoz hasonló „fríz igazolványt” az északi frízek, jutott eszembe szeptember elején, az Európai Kisebbségi és Regionális Nyelvű Napilapok Szövetsége (MIDAS) által szervezett egyhetes tanulmányúton, amelynek során Németország és Dánia egymással szomszédos régióiban élő nemzeti kisebbségekkel ismerkedtünk meg, illetve részt vettünk az Európai Népcsoportok Föderális Uniójának (FUEN) a konferenciáján, és drukoltunk a Flensburgban évente sorra kerülő, az európai kisebbségek jogaiért szervezett Kisebbségi Maratonon, amelyen a MIDAS főtájkára, Günther Rautz is indult. A németországi dánok, a dániai németek, illetve a német és dán területeken egyaránt megtalálható fríz kisebbség közül magatartás szempontjából az utóbbiak nyerték el leginkább tetszésemet, bár az előző kettő is bőven adott okot szimpátiára.

A szabadságszerető északi frízek

Hogy válaszoljak is az első kezdetben feltett kérdésemre, elárulom: nem, kilencven százaléuk nem kapna efféle igazolványt, ha a magyar igazolvány elnyeréséhez szükséges legfontosabb feltételnek kellene megfelelniük, vagyis nem tudnák beszerezni a fríz nyelvtudást tanúsító iratot. A mintegy 50-60 ezer, magát fríznek tartó egyén közül ugyanis csupán körülbelül tízezer beszél a nyelvet, a többi a német és/vagy dán nyelvet használja, bár – mint az ott tartózkodásunk során kiderült – sokan tanulják (újra) az anyanyelvet, felnőttek is. De aztán eszembe jutott, hogy eszmefuttatásom tulajdonképpen nem állja meg a helyét, mert a frízeknek nincs anyaországuk, nincs államuk, nekik csupán földjük van: Észak Frízföld. Erre azonban végtelenül büszkék, hiszen, mint mondják: saját maguk hozták létre a földjüket annak idején, ezért tele voltak önbizalommal. Őseik mondogatták is maguknak: van saját nyelvünk, saját alkotmányunk, akkor nép vagyunk. Per-

sze hosszú lenne elmesélni a fríz történelmet, lényege, hogy a fríz szigeteket az északi-tengeri ár-ápanya jelenség hozta létre a környéken beömlő nagy folyók (Rajna, Ems, Weser és Elba) hordalékából és a rombolt szárazföldi partvidék anyagából. A Fríz szigetvilágot három részre tagolja a földrajztudomány: Nyugati Fríz-szigetek (Hollandia északi részén, az Ems torkolatától nyugatra), Keleti Fríz-szigetek (Németországban az Ems és a Weser torkolata között), és az Északi Fríz-szigetek (Németországban és Dánia nyugati partvidékén). Ez utóbbiakról, a németországi Schleswig-Holstein régió Észak-Frízföld (Kreis Nordfriesland) tartományában élőkről tudtunk meg jó néhány dolgot, képviselőik, Jörgen Jensen Hahn oktatási szakértő és Thede Boysen, a berlini kormány kisebbségekért felelős államtitkára segítségével.

Egy fríz iskolába tett látogatás alatt sok minden kiderülhet, főleg, ha maga az igazgató, Jörgen Jensen Hahn mesél, akivel először „főhadiszállásunk” helyszínén, Flensburgban találkoztunk, az ottani dán közösség vezetőivel való megismerkedésünk napján. Az általa vezetett iskolában – a gyerekekhez igazodva – dán, német és fríz nyelven tanítanak. Nincsenek fríz nyelvű könyveik, a tanárok állítják össze a saját, különbejáratú „tanrendjüket”.

– Fríz identitása nemcsak azoknak lehet, akik beszélnek a nyelvet, ezért nekünk lehetőséget kell biztosítani azoknak is, akik nem beszélnek frízül – fejtegeti az igazgató, aki „töredelmesen” bevallja: ifjabb korában rendkívül harcias volt, németek és dánok ellen egyaránt, de mára már megváltozott. – Nem tagadhatod meg a német nyelvet, mert Németországban élsz, nem tagadhatod meg a dán nyelvet, mert ott is élsz, kell tehát találni egy közös platformot a kultúrák és a nyelvek között – bizonygatja „változását” Hahn, de azért előveszi a sárga, piros és kék színkombinációjú, eléggé megkopott fríz zászlót és büszkén meglengeti előttünk.

Thede Boysen szerint a frízeknek van egy mondásuk, amely így szól: inkább halj meg, minthogy rabszolga légy. Ez igazolja a Pallas Nagylexikon állí-

Egy hamisítatlan dán viking

tását is, miszerint „a pogány frízek mint szabadságszerető halász- és hajós nép tűntek ki és már a frankoknak is meggyűlt a bajuk a függetlenségükért élni halni tudó néptörzssel”. Némiképp azonban ellentmond ennek egy másik mondásuk, amelyet ugyancsak Boysen idéz nekünk a Nordfriisk Institutban (Északfríz Intézet) tartott előadásán végén, amely szerint fríznek lenni azt jelenti: legyen erős a szellemed és lág a szíved. S ha még hozzáfűzöm egyik nagy gondolkodójuk mondását, miszerint „előbb jó emberek legyünk és aztán frízek”, akkor már teljes lesz a kép: a frízek szabad emberek, szabad állampolgárok, hiszen sosem volt önálló államuk, csak a tengertől „ellopott”, saját kezűleg megépített földjük, s bár az általuk lakott területek más fennhatóság alatt vannak, erősen él bennük a nemzettudat, és a fríz néphez való tartozás érzete.

Perse a helyzetük ehhez képest egyáltalán nem rózsás, hiszen nem kapnak anyaországi segítséget, a német állam pedig távolról sem bánik bőkezűen velük, holott az állam által hivatalosan elismert kisebbségekhez tartoznak. Thede Boysen pontos kimutatást is készített, amely szerint évente minimális összeg jut számukra a tartományi kasszából, a szövetségből pedig csupán 2005 óta juttatnak az északfrízeknek némi támogatást. Nincs újságjuk, nincs rádió-, és tévéadójuk, ehhez képest azonban 1998 óta van fríz nyelvű helységnevtáblájuk is. „Sunday speech”, vasárnapi duma, összegzi véleményét Boysen arról,

hogyan oldják meg a fríz kisebbség problémáit Németországban. Nagyon ismerősen hangzott, amit mondott: a német politikusok állítása szerint modellértékűen oldották meg a kisebbségek helyzetét a Szövetségi Köztársaságban. – Az lehet, hogy a többi kisebbségét igen, de a fríz közösség helyzete elképesztően rossz – jegyzi meg keserűen Thede Boysen.

Dánok Németországban

A kisebbségekért felelős államtitkárnak teljes mértékben igaz volt, amikor ezeket állította. És ezt nem csupán az általa ismerttetett kimutatás alapján mondom, a további tapasztalataim is ezt támasztják alá. A Németország legészakibb tartományában, Schleswig-Holsteinban élő, mintegy 50 000 fős dán közösség például elég szép összegeket tudhat magának a német állam részéről, ha ehhez hozzávesszük a kétszer akkora anyaországi segítséget, akkor igazán nem lehet okuk panasza. A dán határ közelében élő németországi dánok nagy része Flensburgban (dánul Flensborg) és környékén él. Meglehetősen zavaros történelmi időköt éltek e tájakon, a jelenlegi határokat az első világháborút lezáró békekötések hozták létre. Ennek megfelelően tehát a határ mindkét oldalán jelentős számú, a szomszédos ország többségi nemzetéhez tartozó kisebbség él. Hosszú lenne felidézni a XII. századtól 1864-ig schleswig hercegségként a dán korona fennhatósága alatt önálló entitásként létező, majd Poroszország később pedig Németország részévé váló régió történelmét, így e beszámoló keretében csupán a jelenre szorítkoztam.

Flensborg Avis. Ez a neve az 1869-ben alapított, Flensburgban megjelenő dán napilapnak. Hatezer példányban nyomtatják, ebből 1800-at Dániában adnak el. Hetente egyszer van mellékletük. A főszerkesztő,

Bjarne Lønborg véleménye szerint, bár az újságot a régió legjobb napilapjaként tartják számon, mégsem tudja fenntartani magát, még úgy sem, hogy a dán államtól, tehát az anyaországtól évente – fogózzanak meg a témában érdekeltek! – három millió eurót kap. Költségeik 20 százalékát a hirdetések fedezik, mintegy hatvan százalékot a saját tevékenység – könyvek, névjegykártyák, más újságok nyomtatása – teszi ki, a többi pedig a már említett anyaországi segítség, illetve a német államtól kapott támogatás. Mondanom sem kell, hogy a nyomtatáshoz szükséges infrastruktúrát szintén az anyaország állta. Panaszra még így is van hely, hiszen, mint mondják, az utóbbi időben a lapnak sok problémája volt az ingyenesen osztogatott újságok miatt, pénz vesztettek ugyanis a hirdetések terén. Ha csak németül nyomtatnák a Flensborg Avis, nem pedig dánul, akkor sokkal több olvasójuk lenne, mondja a főszerkesztő. Az elég gyenge angol fordítás miatt csupán ekkor jövekk rá, hogy német oldalak is vannak az újságban. Kiderül tehát, hogy 1974 óta a lap 20 százalékát a német oldalak teszik ki, a többi pedig dánul jelenik meg. Az orgánium 70 százalékban foglalkozik a német, 30-ban a dán politikai élet fontosabb eseményeivel, minden nap egy oldal olvasói vélemény van a lapban, a túl hosszúakat egyszerűen „levágják”, a vezércikk pedig mindig dán nyelven olvasható. Szociál-liberális beállítottságúnak vallja magát a lap, angol-amerikai stílusú újságírást folytatnak, ha valaminek nincs hírértéke, akkor nem írják meg csak azért, mert esetleg a dán királynő, vagy a miniszterelnök valahol elnyilatkozta magát. Többnyire a helyi és a regionális problémákra koncentrálnak, ezért tudnak megmaradni, állítja a főszerkesztő.

A sajtóval való találkozás után a dán közösség politikusaival is megismerkedtünk, hiszen, akárcsak az itteni politikusok, ők sem hagyhatják ki a

Látogatás a Der Nordschleswiger szerkesztőségében

„vasárnapi szpicser” alkalmat adó helyzetet. Panasza azonban nem lehet okunk, pazar svédasztal áll rendelkezésünkre, az asztal körül ülve aztán megeredtek a nyelvek és kellemes beszélgetés zajlott. A Sydslesvígsk Forening, a Dél-Schleswigi Egyesület nevet viselő csúcsszervezet 29, főleg kulturális egyesületet és szövetséget tömörít. Vezetői szerint nincs konfliktus a németek és dánok között, fő kihívás számukra: dánnak lenni minden külső nyomás nélkül. Nem a németek ellen akarnak dánok lenni, mondják, inkább nyitottak szeretnének lenni a németek irányában, és hát a németek is érdekelték a békés együttélésben. Az egyesület működéséhez szükséges anyagi alap 80 százalékát Dánia biztosítja (hiába, jól megy ezeknek a dánoknak), a fennmaradó húszat pedig a német állam. Anyanyelvi oktatási rendszerük az óvodától a középiskoláig terjed, ezután a diákok mintegy hatvan százaléka megy egyetemre Dániába, sokan ott is maradnak. Előfordul-e, hogy a németek azt mondják nekik: menjenek „haza”, Dániába, kérdem tőlük. Szinte naponta, mondja nevetve egyikük, aztán hozzáfűzi: nem menne el innen, itt született, itt érzi jól magát, nem ők akartak német állampolgárok lenni. Több mint ötszáz éves közös történelmük van, mondja, ő pedig jól érzi magát dán kisebbségként Németországban.

Németek Dániában

A dániai németek képviselőivel, illetve sajtótermékükkel a dán-német határtól 25 kilométerre levő Aabenraaban (németül Apenrade) ismerkedünk, s persze látszólag itt is minden rendben van. A körülbelül három-ezer példányszámban megjelenő *Der Nordschleswiger* nevű újság Skandinávia egyetlen német nyelvű napilapja. Érdekes volt megtudni, hogy német oldalakat vesznek meg „odaatról”, az anyaország határmenti újságjaitól. Regionális napilapként határozzák meg magukat, és híreik nemcsak a német kisebbségről, hanem általában a közösségről szólnak. Céljuk az objektív újságírás, nem azt szeretnék hangsúlyozni, hogy minden német csodálatos és minden dán rossz, hanem meg szeretnék tartani az egyensúlyt, vallja Siegfried Matlok főszerkesztő. A lap nagyban hozzájárult a német-dán egyetértés kialakulásához, mondja, arra pedig különösen büszkék, hogy kiadványuk az első szabad német nyelvű lap volt Nyugat-Európában 1946-ban. Költségeiket hetven százalékban a német szövetségi kormány fedezi, kapnak támogatást a dán minisztériumtól is, de azt minden újság megkapja, ha kéri, jegyzi meg Matlok, a fennmaradó százalékot az eladásból és a reklámokból fedezik. Rádióadásuk is van, háromszor naponta 2 - 1 - 2(!) percben sugároznak híreket né-

met nyelven, ezért azonban fizetnek, „megveszik” a sugárzási időt, pedig a Kisebbségi Charta előírja, hogy rádióadásuk is kellene hogy legyen, mondja a főszerkesztőhelyettes, Claudia Knauer. Persze kiderül, hogy a dán művelődési miniszter döntése értelmében a minisztérium ad pénzt a műsorra, de azért panaszkodni lehet.

- Nem paradicsomi állapotok ugyan, még vannak problémák, de 10-15 évvel ezelőtt elképzelni sem lehetett volna, hogy interneten is hallható rádióműsorunk legyen. Persze még mindig vannak, akik a múltban élnek, de én úgy vélem, hogy nem kellene provokálnunk a dánokat - szögezi le.

Mintegy 15-20 ezer német kisebbség él ebben a régióban, amelyről Éger György tanulmányában ezt olvashatjuk: „A régió történetéről érdemes tudni, hogy a jelenlegi határvonalatól körülbelül 60 kilométerrel északra és délre fekvő terület a XII. századtól 1864-ig schleswigi hercegségként önálló entitásként létezett a dán korona fennhatósága alatt. 1864-ben porosz-osztrák háború indult Dánia ellen, az ezt lezáró bécsi béke (október 30.) eredményeként Schleswig-Holstein tartomány Poroszország, illetve később Németország része lett. (A dán-német határ tehát a mainál lényegesen északabbra, Schleswig északi határára húzódott.) Az első világháborút lezáró versailles-i békeszerződés viszont nép-

szavazás kiírására kötelezte Németországot az észak-schleswigi területen. Az 1920. február 10-i népszavazás körülbelül 75 százalékos eredménnyel a Dániához csatlakozás mellett döntött, jóllehet a régió déli felén lévő 41 német többségű település Németország mellett voksolt. Az úgynevezett enbloc-népszavazás eredményeként olyan német többségű schleswigi települések kerültek Dániához, mint például Tonder-Tondern (76 százalékos), Aabenraa-Apenrade (54 százalékos) stb. Ezen népszavazás eredményeként alakult ki a máig érvényes dán-német határ. Egyben elkezdődött egy - szintén máig ható - szívós verbális-mentális küzdelem. Ugyanazt a régiót ugyanis - tehát a mai Dánia 1864-es és 1920-as határa közé eső területét - a németek (mind a hivatalos Németország, mind a régióban élő német kisebbség) abszolút következetesen Észak-Schleswignek nevezik, míg a dánok Sonderjyllandnak, azaz Dél-Jütlandnak hívják.”

Amikor tehát Észak-Schleswig Dánia része lett, már 1920-ban megalakult a máig létező politikai érdekképviseleti szervezetük, a Schleswigi Párt, tudjuk meg a párt vezető politikusaitól, akikkel szintén „szakmai ebéd” keretében találkoztunk. S bár az étkek ugyanolyan finomak voltak, mint a dán politikusokkal való találkozásokon, a hangulat már nem volt olyan oldott, mint odaát. Igaz ugyan, hogy a

terem nagyobb volt, az asztalok elhelyezése sem kedvezett a közvetlenebb beszélgetéseknek, de az urak is kissé távolságtartók voltak, és a meglehetősen rideg, német magatartás nem igazán aratott nálam sikert. Annyit azért megjegyeztem, hogy több ifjúsági, egyházi és sport szervezetük van, az épületeken ugyan megjelenik a kétnyelvű felirat, de még nincs német helységnevtáblájuk, „harcolnak” azért, hogy németül is kiírassák a településneveket. A fiatalok büszkék, hogy kisebbségiek, hiszen előnynek érzik a kettősséget, a közösség képviselői jelen vannak a helyi és megyei önkormányzatokban, ahogy egyébként a dánok is a német részen. Fő céljuk a német identitástudat megőrzése és fenntartása. Van azonban egy fájó pontja is ennek a demokratikus együttélésnek: identitásuk korlátozása-ként fogják fel azt az egész Dániára vonatkozó rendelkezést, miszerint az országban - kivéve természetesen a diplomáciai képviseleteket - tilos más zászló használata, mint a dán. Törvény tiltja tehát a nemzeti szimbólumok használatát, ezt pedig nehezen élik meg a dániai németek. Valahogy meg is értjük őket, bár mi ennél sokkal többet kibírtunk, vagy inkább kibíratunk velünk. De túléltük, és vagyunk. Még.

A 6-os, 7-es oldalt szerkesztette: **Köllő Katalin**

JOBB VOLTAL MINT ÉN!

vodafone

Mindaz, amit nem mondasz ki, elvész!

Oszd meg élményeidet barátaiddal! Hiszen most, csak a te megyédben, **megduplázzuk ajánlatunkat.** A Vodafone Kártya aktiválásakor kapsz, életreszólóan:

400 percet/hónap
maximum 5 barátoddal a hálózathoz, havi 3 EUR-ért

Ezenkívül kapsz:
4 EUR + 10 EUR
kezdeti egyenleget ajándékoztunk

Vodafone Kártya kedvezményes árú telefonkészülékekkel:

Részletes tájékoztatás a márkakereskedéseinkben és a www.vodafone.ro honlapon kapható.

Vodafone 225 119 RON
Samsung C260 199 RON

Most élhetsz igazán

A bónuszként kapott egyenleg az extraopció aktiválásakor lép érvénybe, és havi 2 EUR-t jelent 5 hónapig. Aktiváld az extraopciót a *147# hívószámon 2007. december 31-ig! Ez az ajánlatunk Bákó, Botoșani, Brăila, Kolozs, Galați, Iași, Neamț, Szatmár, Suceava és Vaslui megyékben érvényes. A kártya ára tartalmazza az ÁFÁ-t. A telefonszomagok ára tartalmazza az ÁFÁ-t. Ajánlatunk a készlet erejéig vehető igénybe.

ur641vod